15

DISPUTATIO INAUGURALIS MEDICA

DE

MORTE SUBITA PRÆCAVENDA,

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. PHILIPPO WILHELMO,

PRINCIPE BORVSSIAE, MARCHIONE BRANDENB. CETERA,

PRAESIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

CONSILIARIO ET ARCHIATRO REGIO, MEDICINAE ET PHIL. NAT. P. P. O. h. t. DECANO,

Patrono ac Præceptore ſuo æternum devenerando,

PRO SUMMIS IN ARTE SALUTARI HONORIBUS PRIVILEGIISQVE DOCTORALIBUS CONSEQVENDIS

D. DECEMBR. M DCC VII.

horis ante & pomeridianis

IN AUDITORIO MAJORI

Publico eruditorum judicio examinique exponit

AUCTOR

GEORGIUS HENRICUS Kornmann/

HALBERSTAD.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

Typis JOANN. GRVNERI, Acad. Typogr.

PRÆFATIO.

QVanquam homini nihil magis optari queat, quam proſpera æquabilisque vitæ felicitas, eidem tamen æque gratulandum videtur, ſi parem vitæ exitum, felicem nempe fortunatumque nanciſcitur. Quam ἐυθανασίαν quidem ſubita omnino morte metiebantur priſci gentilium, eamque tanti æſtimabant, ut inter præcipua quoq; vota illam connumerarent. Itaq; ſummos Imperatores ac Philoſophos hoc mortis genus avidiſſime exoptaſſe accepimus, eoque proceſſiſſe eosdem, ut quibus ejusmodi mors contigerat, hisce unice gratularentur, improbos vero indignos plane eadem judicarent. Atque hoc dandum quidem paganorum caligini, quippe qui nondum conſecuti ſalutaris doctrinæ ſcientiam, merito præſentia in bonis

poſuerunt, parum de animæ ſalute, cujus immortalitatem minus recte intelligebant, ſibi proſpicientes. At aliter ſentiunt & ſentire debent, qui Chriſti nomen profitentur, ſiquidem ſalubriori diſciplina inſtituti ſciunt, morte mortalitatem noſtram, non vitam finiri, adeoque votis unice expetendum eſſe, ut ſupremam arduamq; illam viam cincti paratique ſubeamus. Cui ſalutari operi cum nihil infeſtius ſit, cum nihil magis illud remoretur, quam ſubitum citumque mortis genus, hinc equidem omnibus, quibus futura æque ac præſens ſalus curæ cordique eſt, enitendum maxime reor, ut, qua fieri poteſt providentia ſolertiaque, contra hoc diſcrimen corpus tueantur. Videor itaque mihi rem utilem, jucundamque cum omnibus, tum illis inprimis, qui medendi ſcientiam ſibi vindicant, peracturus, quando præſenti diſputatione Inaugurali rationem, qua mors ſubita optime præcaveri, penitius exponam, vires ingenii in hoc campo tentaturus. Deus autem, qui vitam mortemque noſtram nutu temperat, a cujus manu omnium ſpiritus dependet, dicentis laborem præſenti numine ita regat, adjuvetque, ut veritas & publica hominum ſalus inde augeatur.

I. Ante

I.

ANte vero, quam ipſam rationem præcavendæ ſubitæ mortis demonſtremus, non alienum imo neceſſarium videtur, primum explicare, quid mors hominis ſit,& in quo ipſa, proprie conſiſtat. Cui cum e diametro oppoſita ſit vita, hinc ejusdem natura non clarius patebit,quam ex ipſius vitæ eſſentia,paucis a nobis proponenda. Neque negamus quidem, de hujus natura ac ingenio exponendo medicos æque ac philoſophos maximopere inter ſe diſſentire. Plurimi enim ex antiquioribus vitam in unione animæ cum corpore ponebant, imo animam auctorem vitæ pronunciabant quid anima, quid vita ſit, nunquam recte, adſecuti Nonnulli in conſervatione mixtionis ſive formæ ac craſeos vitæ rationem quærebant, alii ex elementis, qualitatibus & inde propullulantibus quatuor humoribus vel calido innato, humido radicali, flammula vitali, aliisque hujus commatis principiis tam mortis quam vitæ naturam deduxerunt. Verum enim vero, cum hæc mera vocabula & ſomnia ſint, quæ neq; mente neque ratione concipi poſſant, hinc eorundem anguſtiis medicinæ ac phyſices latifundia capi ac comprehendi non poſſunt. Rejectis igitur ceteris opinionibus placet jam ex ipſius rei fonte & natura vitæ notitiam derivare. Jamq; primum ſatis compertum eſt, vitam proprie min9 prædicari de iis corporibus, quæ ſunt inorganica, uti loquuntur, multo minus de ſolius corporum ſtructuræ & mixtionis conſervatione, alias enim lapis, quamdiu con-

ſervatur ejus mixtio & omne metallum imo panis dici poſſent vita frui. Eadem ratione corpus humanum neutiquam poteſt dici vivum, quatenus ejus mixtio & ſtructura demum conſervatur, quippe quod vel frigore intenſiori vel balſamatione corporum per liquida ſpirituoſa vel ſola earundem exſiccatione fieri poteſt, ſed eatenus ſaltem de corpore noſtro prædicari poteſt vita, quatenus operationes, propter quas ſingulari artificio & ordine a natura ipſum conſtructum eſt, in illo vigent. Et hæ quidem nihil aliud ſunt, quam motus fluidorum per corporis tubulos, quorum præſentiam reſpiratio, motus ac pulſus cordis & arteriarum teſtantur, unde etiam hæ actiones medicis vitales audiunt, quoniam vitam ac motum ſanguinis perpetuo comitantur. Licet itaque omnes ſenſus tam interni quam externi extincti fuerint, tamen corpus adhuc vivum exiſtere & judicari poteſt, quando actiones modo dictæ vitales reſpiratio, motus cordis & arteriarum adhuc obſervantur. Nempe quamdiu hæ præſentes ſunt, tamdiu animal dicitur vivere, ubi vero eædem expiraverint penitus, ubi ita deſeruerint corpus, ut non poſſint revocari, tunc homo dicitur mori. Hinc luce meridiana clarius apparet, ipſam vitam primario conſiſtere in circulari ſanguinis per corpus motu, huncq; non tam inſtrumentum quam ipſum vitæ fundamentum dicendum eſſe.

II. Et hanc quidem ſententiam nobiscum adprobant uno ore philoſophi, vitam non potentiam ſed actum dicentes, nullus vero alius actus datur in rebus corporeis quam motus. Porro autem firmiſſimum hujus rei argumentum eſſe poteſt ipſa ratio, qua ii, qui jam in limine mortis conſtituti ſunt, a fatali meta revocantur. Tales enim

enim morti proximos in vitam integram reſtitui per ejusmodi remedia, quæ C. S. rurſus excitant ac promovent, quotidianæ obſervationes probant. Sic Baro de Verulamio meminit hominis per dimidiam horam ſuſpenſi, qui tamen ſolis frictionibus & balneis calidis in vitam fuerit reductus. Neque alia ratio eſt recepti ſpiritus, quam quod motus ſanguinis inteſtinus & periſtalticus muſculorum per remedia hæc excitatus, deficientem jam jam vitam reddiderit. Pariter Pechlinus notat exemplum mulieris laqueo ſtrangulatæ, cui & reſpiratio & pulſus jam defecerant, adeo ut ſpuma in labrum effuſa rem pene conclamatam ſignificaret, quæ tamen ad inopinatum medici acceſſum & largiorem ſpiritus ſalis ammoniaci infuſionem plane revixit, quoniam agilisſimo & penetrantiſſimo hoc ſpiritu ſanguis in motum concitatus fuit. Ita Foreſtus etiam reſtituit plures uno ſimul impetu in aquam collapſos, quos de vita periclitantes, ſolo decocto ex floribus conſervaſſe conſtat, ſiquidem cum ſudore, quem inde moverat, & vitam in iis revocavit, inter quos virginem fuiſſe meminit neque vocis neque mentis compotem amplius, hanc tamen amplexu ſimul puellæ nudæ, quam in lecto juxta collocaverat, ipſum ſervaſſe prodidit. Notum etiam eſt, quod in animantibus, quibus nulla ſupereſſe videtur vita, hæc tamen revocari poſſit ſufflato per follem in pulmones aere, Vid. Acta Anglicana p. 436. Quemadmodum & ipſe partim Cl. Schradero nunc beato, Profectore, partim proprio experimento non injucundo conſpectu Helmſtadii quondam vidi, cor caninum languidum & pene emortuum ſufflato in arteriam aſperam aere ad motum rediiſſe. Sachſius in MSto Petri a Caſtro in Ampelographia

phia lib.2.c.3.recenſet binas obſervationes,quibus teſtatur ſubmerſos antea pronos in terra extenſos & plantis pedũ baculo percuſſos revixiſſe. Wepfferus de Apoplexia p. 181. deſcribit hiſtoriam perſonæ laqueo jugulatæ,quam Angli medici a morte reſuſcitarunt Venæſectionibus repetitis. Tandem domeſtico etiam experimento conſtat, quod, qui mortuorum inſtar procumbunt, non raro excitari ſoleant externa percuſſione, ſternutatoriis, frictionibus externorum cum ſale, aceto. Cum itaque his omnibus non niſi muſculi cordis & ſolidorum impulſus fluidorumqve progreſſus promoveatur & tamen vita hac ratione languidis redeat, hinc apertum fit, vitam etiam nonniſi in ſolo ſanguinis motu ac circulo, qui mutua actione & reactione ſolidorum cum fluidis perficitur, conſiſtere.

III. Expoſita ſic vitæ ratione, non opus eſt latius inqvirere naturam mortis, ſi enim vita conſiſtit in ipſo circulo ſanguinis, hujusque in corpore præſentia, ſeqvitur mortem, tanquam vitæ oppoſitam nihil aliud eſſe, quam motum iſtum ſanguinis ita deſtructum, ut in integrum non amplius poſſit revocari. Circulus enim ſangvinis qvamprimum plane ſiſtitur, omnes etiam actiones, quæ vitam ſequuntur ſic dictæ vitales nempe remittunt, reſpiratio inhibetur, pulſus deniq; cordis, & arteriarum imo totius corporis tam internus qvam externus motus ſegneſcit primum, mox plane intercipitur, qvo intercepto vita hominis extinguitur. Simplici itaqve hac motus everſione mors hominis abſolvitur, non deſtructione mixtionis corporeæ, quippe ab hac corpus ſat diu extinctum conſervari poteſt experientia id adprobante, quippe in regionibus polo

ſep-

ſeptentrionali vicinis, ubi acerrimi frigoris beneficio defunctorum corpora minus patent corruptioni vel putredine in auras diſſolvuntur. Non minus cadavera animantium in ſabuloſo quodam Africæ deſerto omnis corruptionis expertia reperiuntur, in ſtatum ἀφθαρσίας degenerata, manifeſto quidem argumento, non mixtionis deſtructione conſtare mortem. Hinc ſtrangulatione, frigore ſubito enecati dicuntur, ſicuti & ſunt, mortui, licet omnibus partibus tam fluidis quam ſolidis integra adhuc ſit mixtio & incolumis. Accedit, quod hæc texturæ corruptio, non præſente ſtatim morte, invadat corpora, ſed ſenſim, & niſi ipſi præoccupetur per ſpiramenta temporum eadem conſumat, non obſcuro argumento, hanc mixtionis everſionem neutiquam ipſam mortem ſed mortis potius effectum rectius appellari. Et quanquam multis variisque modis mors homini accidat, nullum tamen mortis genus, nulla ejusdem ſpecies invenitur, quæ non ex hac motus deſtructione velut uberrimo fonte ſit deducenda. Sive enim homo pereat morbo eoque vel acuto vel chronico, ſive violenter ferro vel veneno adpetitus extinguatur, ex interceptione circuli ſanguinis ſuffocatur.

IV. Mortem igitur hominis paucis rectiſſime definire licebit, quod ſit extrema C. S. ſtaſis ſive irrevocabilis vitalis fontis quies. Jam vero, cum juſtiſſimum Numen ita diſpoſuerit, ut hominem poſt feralem lapſum Adami mors certa atque inevitabilis maneat, ex iis, quæ hactenus diximus, illud trahi poſſe videtur, quod, ſi ex everſione hujus motus, quem modo propoſuimus, mors ſit derivanda, inde ſequatur neceſſe ſit, ut quo propior fato homo, eo tardior, eo languidior hic

motus deprehendatur. Vita vero humana teſtante id inſuper ſcriptura ſacra intra annum terminatur 70. vel 80mum; quod autem hisce annis ſanguinis motus interitui magis adpropinquet, nemini incognitum eſſe poterit, cum ad oculum fere cuique pateat omnium motuum tam internorum, quam externorum, omniumque actionum in ſenibus tarditas, remiſſio ac difficultas, teſtante id inſuper pulſu cordis ac arteriarum lentiori tardiorique. Quapropter in hoc utique conveniunt medici, motum ſanguinis obrepente ſenio paulatim identidem ſeneſcere, hominemque imbecillitatis ſuæ maxime admonere, ſed rationem ſolemnis hujus ac perpetui in microcoſmo ordinis reddere ingenioſiſſimo cuique maxime difficile ſemper viſum fuit. Cui enim non mirum, non incongruum, non rationi contrarium videatur, quod in provectiori ætate ſanguis in motu ordinario langueſcat, cum tamen eadem alimenta, aliaque vitæ ſubſidia, quibus in juvenili ceteraque ætate ille motus cum univerſo corpore non ſolum ſuſtentatus ſed & auctus fuit, ſenibus ſuppetant. Cujus quidem rei explicatio defatigavit plures, in qua tamen deſtituti phyſica ac mechanica nihil aliud profecerunt, quam ut obſcuris terminis obſcuram alioquin rem ſpiſſioribus tenebris devoverent. Quid enim intelligere poſſum per calidum innatum, per humidum radicale, flammulam vitalem, horumque defectum & cetera, neſcio nugas an ſomnia dicam, quæ tamen noſtri temporis lux ſerenior diſcuſſit diſſipavitque.

V. Inter omnes tamen accuratiori diligentia hanc rem deduxit Burnettus in *Telluris Theoria ſacra*, cu-

jus:

jus quidem hæc ſententia celebratur: Eſſe in rerum natura ita conſtitutum, ut inſtrumenta mechanica & corpora elaſtica, quæ facultate movendi pollent, interjecto temporis & continuato nimium motu paulatim debilitentur, movendi vi & actione ac reactione ſenſim inde deficiente. Parem rationem eſſe corporis humani, cujus elaſticæ fibræ, dum perpetuo motu atteruntur, ſenſim contrahendi facultatem perdere, minus recte propellendo ſanguini ſufficientes. Quo quidem neceſſario ſequi, ut quo gravior aliquis ſit annis, eo debilior ſit ſanguinis motus, imo ut tandem extinguatur fibrarum robore plane exhauſto. Verum ex pluribus, quæ me dubitare jubent de hac ſententia, unicum ſaltem adducere juvat: nimirum ex dicta Auctoris ratione id conſecuturum fore, ut motus ſanguinis multo facilius in ætate puerili ſit defecturus quam ſenili, ſiquidem ſatis conſtat, pueros molles, debilesqve fibras fovere. Quo magis inde eveniret, ut primis ſtatim annis, deperdito fibrarum robore & ſanguini motus deſineret, & ita vitæ terminus nequaquam ad tot annos extenderetur, quod tamen minus accidere videmus. Deinde, cum in antediluvionorum corporibus ob athmoſphæram puriorem ac ſereniorem procul dubio quoqve celerior motus fuerit, illorum etiam fibræ breviori intervallo debilitatæ arctiori termino vitam eorum circumſcripſiſſent, cujus rei contrarium tamen aperte ſatis ſcriptura oſtendit. Alii principium ſpirituale cauſam actionum vitalium ſtatuentes, uti ex neglectu phyſices ac mechanices in ceterarum naturalium rerum explicatione hallucinantur, ita etiam circa

rationem hujus rei tam mirabilis hærent quam maxime.

VI. Nos breviter ita ſentimus: Homo quotidie alimenta ingerit, quibus ejus corpus in prima ætate non ſuſtentatur ſolum, ſed & augetur, donec ad juſtam magnitudinem & ſtaturam perveniat. Idem igitur jam adeptus illam corporis menſuram, quæ a natura ipſi propoſita eſt, nihilo ſecius tamen eodem cibi ac potus uſu opus habet, eo nempe fine, ut vitalis ſanguinis fons, qui per varias excretiones continuo circulo & tranſitu exhauritur, hisce alimentis rurſus adimpleatur. Jam cum ſanguis ſubinde ita accedens, omnes corporis partes, adeoque etiam poroſum fibrarum genus, quod motum corpori præſtat, continuo adluat, veroſimile omnino videtur, oleoſas ac gelatinoſas illius partes nutritioni aptiſſimas, dum poris harum fibrarum clementer adlabuntur, iisdem paulatim inhærere, ita ut fibræ ob conceptam inde compactiorem firmioremque texturam vim contrahendi æque ac expandendi ſenſim amittant ab accedente novo ſubinde incremento. Deperdita itaque promta facilique movendi facultate, qua prius pollebant fibræ, ſanguis vi impellente deſtitutus in motu primum ſegneſcit, mox tarditate illa, qua corpus permeat, craſſam ſpiſſamque ſubſtantiam induit & tranſpiratione hinc inſuper magis cohibita in corpore accumulatus, mole ſua ac reſiſtendi vi ægre ſimul commovetur. Attritis igitur ſub ſenectute hoc modo vitalis motus ſubſidiis, idem ſenſim turbatus, mox interceptus plane, neceſſitatem moriendi homini imponit. Atque ex hac ratione minus difficulter explicatur, quod ſupra

dictis

dictis auctorum ſententiis maximam ſemper peperit difficultatem, cur, qui ante diluvium vixerint, longius vitæ ſpatium impleverint, quam qui hodie vivunt, cum tum temporis athmoſphæra non tantis impuritatibus infecta purum viridemque ſpiritum corpori ſuppeditarat, quem promtior vegetiorque ſanguinis motus conſequebatur, ſuccedente ſimul fibrarum nutritione, quæ ſub motus ſegnitie magis viget, parciori, ipſarumque hinc firmitate tardiori. Quo minus etiam mirari ſubit, cur iidem homines centum jam annos conſecuti etiam a ſacro ſcriptore adoleſcentes appellentur, non alia nempe de cauſa, quam quod lentius tum atque tardius juſtum corporis robur firmitatemque ſortiebantur. Huic equidem ſententiæ quanquam neſciam, an alii ex eruditis accedant, iidem tamen accedit Excell. Dn. Præſes, qui cum quondam occaſione publici actus diſputatorii primam mihi præbuit anſam, hanc rem ea, qua propoſui, methodo perpendendi, tum etiam ejusdem ſententiæ mentionem fecit in ultima diſputatione de Anatomes uſu §. 7. Fuſius hæc deducere minus difficile foret deducendo ſimul exinde omnis diverſitatis, quæ majorum noſtrorum & hodiernorum corpora intercedit, cauſam, niſi inſtituti ratio, a quo longius receſſi, me ad ſe revocaret.

VII. Perſpecta igitur jam mortis natura in genere, progredimur inſtituti ratione excitati ad illam ſpeciem, quam ſubitam citamque appellamus. Sunt vero diverſi modi, quibus homo ſecurus nihilque minus quam mortem expectans, morte rapitur. Ut enim taceamus, innumeros mortalium non ſua morte

defungi, ſed violenter perire ferro, igne, lapſu, ſuffocatione occidentes, quotidianis obſervationibus docemur mille caſus dari, qui homini inſidiantur, ſubita vi eidem ſpiritum elidentes. Inter hos ante omnia numeramus venena, i. e. ejusmodi pharmaca, quæ in minima doſi aſſumta jugulant hominem vehementisſimis graviſſimisque ſymptomatibus excruciatum. Atque horum venenorum duo genera ſunt, alterum ferali cauſticaque vi atque roſione ventriculum ac inteſtina vellicando adeoque ſpasmos vehementiores excitando perniciem adfert, alterum humores rarefaciendo hos in motu ſiſtit & corpori ſtupore maxime atque torpore peſtiferum obſervatur. Ex horum numero ſunt ſic dicta narcotica, opium, mandragora, datura, ad priorem claſſem arſenicalia & mercurialia, ſale præſertim excitata referuntur. Fatum porro ſubitaneum ſibi accelerant homines non raro illis rebus, a quibus vitæ ac ſanitatis præſidia petunt. Quippe & obſervamus, utiliſſima alioquin remedia ſæpius præter ſpem lethum afferre, niſi corporum ratio prudenter habeatur. Vomitoria certe, purgantia multum boni corpori præſtant, eidem tamen extrema mala ſubito adferunt, ſi imprudenter adhibeantur a medicaſtris, non conſiderata recte natura aſſumentis. Alii rurſus præter ſpem ultimum vitæ diem incurrunt, detenti morbo, qui, cum ex morbo nihil periculi ipſis impendere videatur, accedente tamen ſubita malignitate aeris vel alio errore admiſſo confeſtim intercipiuntur, malo, quod nihil mali alioquin portendebat, in pejus abeunte. Sunt, quos ex intemperantia affectuum inopinato ſublatos accepimus. Et, quod mirabile,

non

non ira, non terror ſolum, hoſtes quippe infenſiſſimi corporis, machinam noſtram deſtruere poſſunt, ſed illi etiam affectus, quos cum voluptate, cum ſingulari animi delectatione percipimus, dulci quaſi veneno præter omnem expectationem hominem exanimant. Eſt lætitia gratiſſimus & ſalutaris homini affectus, ſi modica fuerit, eadem tamen, ſi repente animo, inprimis mœrore attonito, offertur, non raro quidam pereunt copia atque turba & quaſi ruina incidentis gaudii oppreſſi & exanimati. Tranſeo etiam alios ſubitæ mortis caſus, qui a diverſa cauſa externa accidiſſe ab Auctoribus obſervantur. Ita alii ex pilo in lacte hauſto, alii a digito imprudenter œſophago inſerto, alii ab evulſione dentis, alii ex alapa inflicta expirarunt, hiſtoriis id comprobantibus. Multis porro maligniores exhalationum fumi, quos in conclavibus calce recenter tinctis, in horreis ſpumante muſto atque recenti cereviſia plenis, in metallifodinis, præſertim, quæ venas mercurii & plumbi fovent, ore imprudenter exceperant, finem vitæ ex improviſo attulerunt. Hæc autem ſubito defunctorum exempla non adeo admirationem & medicam conſiderationem merentur, cum illorum cauſæ tanquam externæ & violentæ facile pateant, & quanquam pateant, medici tamen opem minus deſiderant.

VIII. Nos itaq; de ſubita morte dicturi, remotis iis ſpeciebus, quas hactenus enumeravimus, illam nobis pertractandam ſumſimus, quæ frequentius eſt, & ab interna atq; latente cauſa accidit, hominem ſatis ſanum belleq; valentem, uti ex oris vultusque colore non raro apparet, ſubito opprimens. Et hæc certe intentio, hoc

ſtu-

ſtudium, hic denique labor medici eſſe debet, ut ejusmodi mortis naturam atque ingenium exploret, latentem ejus cauſam perſequatur, imminentemque depellat, homini præſenti diſcrimine erepturus. Videmus ſæpe robuſtiſſimos homines ſubito ita emori, cum antea proſpera valetudine ſibi frui videantur, & ad ultimum vitæ halitum officiis muniisque exequendis ſufficiant vix morbi ne dum mortis periculum ſomniantes. Itaque patrio ſermone lepide dicitur de homine ita deficiente: **Der Mann war friſch und geſund/ aber ehe man ſichs verſahe/ fiel er tod zur Erden.** Neque enim rarum eſt, quin quotidianæ experientiæ, multos in publicum prodeuntes, alios deambulantes fulmine quaſi tactos procidere. Neqve novum eſt, alios in lecto, quem ſani firmique conſcenderant, mane demortuos reperiri ſomnum morte continuantes; alios in ſella conſidentes, alios inter fabulas fabulam vitæ implere motu ac voce eosdem ſimul ac ſemel deſerente: Quanquam igitur ejusmodi homines pulcherrima valetudine uti ſibi videntur vigore actionum corporearum perſuaſi, nihiloſecius tamen venæ ac præcordia aliquid monſtri alunt, quod, licet tum ipſos tum medicum ſæpius fallat, adeo tamen, ſi diligentius attendas, latere non poteſt, quin uno alterove ſymptomate latentem quaſi in herba anguem deprehendas. Solemne enim eſt, eos, qui ejusmodi morte occidunt, antea & priusquam ipſum fatum ſubeant, variis malis, quorum infra meminimus, adfligi, quanquam non eo ſemper procedant vehementiæ, ut languentem lectulo adfligant. Jamque apud plurimos peſſimus certe mos eſt, ut, niſi gra-

gravitate morbi evicti lecto ſe continere cogantur, nunquam medici conſilium expetant, ſua negligentia fatum, quod alioquin averti forſan poterat, ſibi arceſſentes. Quam ſubito vero ipſa hæc mors opprimat, vel illud teſtimonio fuerit, quod oppreſſi illius impetu vix verbum ſæpe antea, quam plane exſolvuntur, proferre poſſint, niſi quod correpti repentino malo velut telo confixi hisce verbis ingemiſcant: Ach wie wird mir ſo übel! Wie wird mir ſo ängſtlich umbs Hertz! Wie wird mir mein Haupt ſo ſchwer! Nonnunquam tamen accidit, ut, licet repente in terram prolabantur, omni ſenſu tam interno quam externo privati, præterea audiendi ac loquendi facultate deſtituti, motu inſuper corporis turbato impeditoque, interim tamen pulſus cordis, ac arteriarum cum reſpiratione ſuperſit, vita ad aliquot horas imo dies ſæpius perdurante.

IX. Atque hic eſt celerrimus ille & præceps mortis impetus, quo magna mortalium pars rapi ſolet, commodiſſimum jam videtur, interiorem ejus cauſam perſequi, ut hac cognita via nobis pateat cum totius mali hiſtoriam, tum quæ idem ſequuntur, curatius explicandi. Interiorem nempe cauſam vocamus, quæ abdita & a natura clauſa eſt, eademque ut in conſpectum detur, neceſſarium eſt incidere corpora mortuorum eorumque viſcera ſcrutari. Optime igitur & nos facturos arbitramur, ſi auctores varios, qui homines ſubito hoc fato extinctos ferro anatomico recluſerunt, adeamus, ut ab iis edocti latentis mali ſedem atque originem cognoſcamus. Sunt vero variæ cauſæ, a quibus mortem ſubitam profectam eſſe adſerunt auctores. Ita Cl. Fernelius in duobus corporibus illam eveniſſe ſcribit

bit a bile, uti vocat, retorrida, quæ in arterias effuſa tophi nigri ſpeciem induerat. Eandem mortem alios a rupta intra pulmones vomica occupaſſe idem adfirmat, ſanguine ad interiora cordis redundante ſuffocatos. Joh. Bilgerus ab hydrope thoracis ſubitum vitæ exceſſum in ſene quodam, eundemque in puella trium annorum a pulmonum tabe atque conſumtione adnotavit. Et Bonetus uxorem quandam a rupta fellea veſicula, quin Rayerus a valvulis ad aortæ principium ſitis inque oſſeam concretis duritiem ſutorem Pariſienſem derepente periiſſe ſcribit. Tacemus jam de aliis iisque diverſis rebus, in quibus mortis ſubitæ cauſam multi ex obſervationum ſcriptoribus poſuerunt, parum ſoliciti, an iisdem rebus cauſa recte innitatur.

X. Cum itaque latisſimus diffuſisſimusque campus pateat, in quo agmen cauſarum ſubitam mortem continentium medici explicent, objiciet forſitan aliquis nobis, cur de præcavenda hac morte loquamur, cum tamen vix fieri posſit, ut tot tamque variis cauſis intra corpus latentibus vera quidem deprehendatur. Hiſce quidem primum reſpondemus, ex illa cauſarum multitudine, ex quibus auctores hoc malum deducunt, plurimas ita eſſe comparatas, ut ſi altius easdem inſpicias, ſtatim appareat, illas lubrico fundamento inſiſtere, quippe quæ adeo non effecerunt ſæpe ſubitam mortem, ut potius diuturnum morbum anteextitiſſe indicent, in pejus ſubito mutatum. Qui quidem error exinde inprimis fluxit, quod plurimi ex medicis præſertim veteribus vel neglecta plane vel minus adcurate exculta Anatomia parum diligentiæ attulerint inſpiciendis corporibus, cauſisque morbi mortis-

tisque inquirendis. Videmus enim, multos, dum hiſce in ſtudiis parum verſati ſunt, tam gravem interdum admittere errorem, ut quod in corpore naturali poſitu & ordine ſe repræſentat, illud nonnunquam velut præternaturale intueantur. Imo, ſi quid in corpore offendunt leviter a conſueto ſtatu remotum, illud defunctum intercepiſſe mox clamant, & rati ſe jam inveniſſe, quod pueri in faba, ſeu veram mortis cauſam, ampliori operæ ſuperſedent, fontem atque caput rei negligentes, cum inſigni ipſorum dedecore. Quod minus dubitare nos patitur, ex eodem, neſcio neglectu dicam, an ignorantia Anatomica eveniſſe, ut ſubitus vitæ exitus multis cauſis, quæ tamen minus rationi reſpondent, adſignetur. Neque vero id nobis adrogamus, ut ejusmodi viros, qui alioquin multis egregiisque experimentis artem noſtram nobilitarunt, eo vituperemus, quod propter ſæculi tenebras interdum lapſi fuerint, illud tamen adfirmare juvat, nos, ſi eos Anatomicos, qui adcuratius ſolertiusque hanc doctrinam tractarunt, conſulamus, exploratiores ſubitæ mortis cauſas ab illis nobis demonſtrari. Illud tamen adhuc monendum ducimus, nos non negare plane, quin ex ejusmodi cauſis, quas ab auctoribus relatas ſupra comprehendimus, ſubito quandoque pereant nonnulli, hæc tamen huc loci non pertinent, quod hujusmodi cauſæ rariores ſint, cum nos frequentius & quotidianum ſubitæ mortis genus tractandum ſumſerimus, expoſituri, qua ratione corpus a peſtifero hoc malo tueamur.

X. Itaque illi, qui ſolertiori ſtudio ſubita extinctos morte inciderunt, exploratiores hujus rei cauſas adferunt, ex triplici maxime fonte ejusmodi mortem

 dedu-

deducentes. Ubi enim illorum corpora aperias, diligentius viſcera perſecutus, plerumque obſervabis vaſa in nobiliore corporis parte ſanguinis mole diſtenta turgeſcere, vel ingentem ſanguinis copiam iisdem ruptis extra alveum effuſam, intra corporis cava redundare, vel vaſa denique, viſcida ac ſolidiori materia, quam polypum vocamus, obſeſſa atque clauſa esſe cum non obſcuro indicio mortis inde conſecutæ. Atque ex infarctu quidem vaſorum plures repente deficere, vel unicum idque gravisſimum Cl. Panoroli teſtimonium ſuffecerit, qui luculenter prodit, anno 1651. feraci ejusmodi mortium tempore, plures patefacto corpore non aliam tam vehementis ſtrenuæque mortis cauſam oſtendiſſe, quam inſignem vaſorum infarctum, a ſanguine intra cor nimium retento ſtrangulatos. Idem & aliorum auctoritate ſubfulcire poſſemus, niſi abunde eſſet, Virum infinitæ lectionis Bonetum nominare, qui in Anatomia practica lib. 1. ſect. 2. & l. 2. ſ. 2. multis exemplis hanc rem illuſtravit. Atque ipſa quidem ratio facilis nec diu circumſpicienda, ſiquidem vaſa, dum irruentis ſanguinis mole fluctuant, nimium inde expanſa ac diſtenta, ſalutarem illam contrahendi facultatem ſanguini expellendo deſtinatam, ſenſim amittunt, ita quidem, ut ſanguis denudatus impulſiva vi, intra vaſa ſubſiſtat primum, deinde reliquo ſanguini ſubinde adfluenti iter claudat, noviſſime in univerſo corpore turbato fluidorum motu ſtaſin eorundem efficit, cui ceu fundamento mortem inſiſtere ſupra poſuimus. Illud inprimis notare oportet, quod quo nobilior, quo excellentior pars corporis eſt, quam ejusmodi ſtaſis inſidet, eo celerior acutiorque mors exinde conſequatur.

Quo

Quo minus mirabile puto, quam celerrime ſpiritum elidi, ſi idem malum in vaſa majora, qualia cor inprimis fovet, incidit, quippe hoc, cum quo pollet, robore, vitalem laticem in omnes corporis partes æquali flumine digerat, diuturna ſtagnatione nimis dilatatum elaſticam ac contractivam vim plane exuit atque inde in pulſu ac motu deficiens ſyncope cardiacæ præbet occaſionem. Proximum dignitate caput eſt, ideoque non minus illi periculi ab ejusmodi ſtaſi propoſitum, niſi mature ſuccurratur. Ubi enim in uentis ſanguinis copia cerebri vaſa maxime plexus choroidei nimium turgent, mole ac pondere principium nervorum, quod proxime poſitum eſt, comprimendo, principii activi influxum excludunt omni mox ſenſu motuque deficiente.

XI. Deinde pleniorem eorum numerum inveneris, quos ex disrupto vaſe majori, ſanguis cum impetu in cava pectoris, capitisve delapſus interimat, celerique morte adficiat. Ita Paulus de Sorbait meminit, multos ſe aperuiſſe, qui cum ad ultimum fere ſpiritum non manifeſta mortis ſigna oſtendiſſent, detecto tamen corpore inſigne aliquot vas disruptum ſpectatoribus repræſentaſſet. Idemque adſerit Th. Warthon in adenographia c. 2. referens ſe in iis, quos apoplexia ſubito abſtulerat, ventriculos cerebri ſanguine refertos deprehendiſſe. De qua re cum plurimas egregiasque hiſtorias collegerit, quem ſupra laudavimus, Bonettus loc. cit. merito ad illum lectorem remittimus, non longis ambagibus eundem remoraturi. Minus tamen præteriri a nobis debet ratio, quæ quanto facilior, tanto promtius a nobis præ-

ponetur. Facile nempe intelligi poteſt, ſanguinem, ubi aperto vaſe, majore mole erumpit, in reliquis inde venis arteriisque deficere, unde hydraulicus machinæ humanæ motus pene extinguitur. Quam perniciosa vero ſit talis vaſorum apertio in thorace ac capite, ex ante dictis ſimul colligi poteſt.

XIII. Accedimus jam tertiam eamque frequentiſſimam ſubitæ mortis cauſam, quam qui intenſiori cura viſcerum ſinus ſcrutantur, in eo poſitam adfirmant, quod major corporis canalis, per quem ſanguis ire debebat, ſubſtantia fibroſa membranaceaque occluſus plerumque in ejusmodi corporibus reperiatur. Dicitur hæc polypus atrociſſimum invictumque fere malum; ſiquidum intra cordis ſinus & nobiliora vaſa pullulans mucilaginoſa tenacique materia eadem obſidet, diffuſis in alias partes pedibus ita ut quamdiu impune oberrare poteſt ſanguis, vita conſervetur, mox ubi incremento ſumto vel ſede ſua plane avulſus liberiori ſanguinis circulo cordisque motui penitus obſtat, ægrum clandeſtina atque repentina morte ſuffocat. Atque hisce polypis ingentem mortalium numerum perire diligentior curatiorque corporum apertio detexit, qua non obſcurum eſſe poteſt, eos, qui præcipiti fato obeunt, plerumque ejusmodi intempeſtivum & fatalem hoſpitem intra cordis receſſus fovere ab eodem interfectos. Quod eleganti obſervatione confirmat Joh. Georg. Greiſelius Miſcell. N. C. anno 1670. obſ. 74. cujus verba juvat commemorare. Quotquot, inquit, apoplexia aut catarrho ſubfocativo (quibus homo frequentius ſubito decedit) mortuos aperui in

omni-

omnibus corpora illa calloſa viſcida ac glutinoſa aut in cerebro aut in corde deprehendi. Vidit idemtidem Cl, Wepferus, quo nemo diligentius, nemo frequentius, curatiusque apoplecticorum corpora conſideraſſe videtur, inſignem polypum in ejusmodi homine, quem apoplexia jugulaverat, qui non cerebrum ſolum arcto tenacique complexu occupaverat, ſed in omnes etiam ſinus ejus ramos diſpergebat, imo longisſimis carotidum recesſibus impingebat. Neque aliter ſentit Cl. Bartholinus, qui lib. de lact. thor. c. 14. ſcribit, ipſum in iis, quos ſubito fato extinctos examini anatomico ſubjeciſſet, majora cordis vaſa ſanguine concreto repleta inveniſſe. Plures hujus generis hiſtorias diligentes harum rerum ſcriptores ſuggerunt, quos ſtudio brevitatis omittimus, quod vel ex iis, quos adduximus abunde pateat, rarius celeriore morte hominem opprimi quin ejus cauſa polypus ſimul ſit conſtituenda. Crediderimque ego eundem etiam in illis, quos vario modo repente defunctos ſupra commemoravimus, diligentius excusſis viſceribus ſemet fuiſſe oſtenſurum. Neque enim promtius celeriusque omnis ſanguinis motus ſiſti poteſt, quam ſi in majori vaſorum ramo ejusmodi obſtructio lateat. Quin ſuperius dicta vaſorum repletio imo ruptio ex nulla alia cauſa quam ex polypo melius deducitur, ſanguis enim tranſitu prohibitus ad alia loca declinatur cum impetu vaſis illidendus.

XIV. Formalem itaque mali noſtri rationem triplicem omnino ſtatuimus ex nimia vaſis cujusdam dilatatione vel ejusdem ruptione, vel denique occluſio-

ſione eandem perſecuti, neceſſarium jam videtur, ut materialem etiam cauſam ex qua naſcuntur illæ, paucis proponamus. Eſt hæc duplex inprimis, nimia nempe ſanguinis abundantia, quam plethoram adpellamus, vel, de quo jam locuti ſumus, polypus. Utriusque hujus ingenium atque originem penitius jam inſpiciemus ut tanto facilior via pateat reliquam ſubitæ mortis hiſtoriam ex hoc fonte deducendi. Polypo igitur, quem primum in conſpectum dabimus, nomen dedit pedum ramorumque varietas, quibus in alias ac remotiores partes exporrectum majores noſtri primum reperiebant in narium cavitate. Eſt vero polypus concretio fibroſa ac membranacea, pinguior ut plurimum, p. n. in corporis tubulis coaleſcens. Utque eidem varia figura, quippe modo ſerpentis, modo vermis modo alia ſpecie ſe repræſentans homini imponit, ita varius etiam iidem eſt color atque magnitudo. Siquidem jam major jam minor apparet, frequenter albus cinereusque occurrit rubicundis grumulis diſtinctus. quos a globulis ſanguineis recenter allapſis induiſſe videtur, interdum tamen coagulatum fere ſanguinem exprimit. Mollis ipſi ſæpe ſubſtantia, ſæpe durior, interdum in lapideam fere duritiem conſolidatur. Et inde eſt, quod multi de lapidibus intra cordis cava deprehenſis ſcribant, cum polypus in ejusmodi ſpeciem ſolidam induratus ignaros Anatomiæ forſan fefellerit. Talem lapideum polypum Pariſiis e corde cadaveris virilis exemptum Diarium Pariſienſe Medicum vulgo Journal de Medecin commemorat. Deinde experientia compertum eſt,

va-

riam eſſe ipſius magnitudinem eamque ſæpius ſtupendam. Ita Eduardus Tyſo Medicus peritiſſimus meminit polypi cujusdam, qui in tam vaſtum corpus excreverat, ut extractus demum integer cum ramulis, quibus in remotisſimas etiam venas excurrerat, ſingulas fere earum mirabili ſane ſpectaculo repræſentaret. æque ſtupendæ molis eſt geminus ille, quem V. Cl. Joh. Couſin, in uno quidem corpore deprehendit, qui cum in utroque cordis ſinu velut ferales hoſtes conſediſſent, alter quidem ovum gallinaceum, alter anſerinum etiam, quod mirabile plane, magnitudine exſuperabat.

XV. Originem trahit polypus a craſſo viſcidoque ſanguine minus expedito itinere corpus percurrente. Deficiente enim validiori impulſu viſcidiores ſanguinis particulæ facile hinc inde hærent aſperitate ſua venarum & arteriarum lateribus adlabentes, quo fit, ut ſecedente paulatim fluido in ſolidam plane figuram indureſcant, in fibrillas membranaceasque moles ubi incrementum ſumſerunt, coaleſcentes. Jamque in confeſſo eſt, foveri hoc malum imo pro generari quam maxime a quibusdam animi adfectibus diuturnis, nempe a triſtitia, metu, mœrore & luctu. Neque ſane minoris efficaciæ hic eſſe dixerim adfectum dictis illis contrarium alioquin gaudium ſcilicet animumque plane quietum atque hilarem vulgo **ein vergnügt und ruhig Gemüthe.** Porro huc ſpectant vita ſedentaria ocioſaque & ſomnus copioſior. Retardato nimirum hiſce rebus ſanguinis motu viſcidiores partes facilius ſecedunt atque coaleſcunt. Materiam copioſam polypo ſuggerunt victus plenior atque delicatus cibique

amplius enutrientes, quorum ulterior mentio inferius erit facienda.

XVI. Alterum jam noſtri mali fontem, quem diximus, plethoram nempe aperimus. Eſt hæc nimia ſanguinis abundantia, quæ, quod & vaſorum amplitudini & motricium partium robori minus reſpondet, difficulter omnino ſuum in orbem iter per corpus explicat, multa inde mala adliciendo. Sique ita ſanguinis mole vaſorum anguſtiæ turgent, de facili fieri poteſt, ut vehementiore incidente motu quædam illorum pars præſertim quæ minus firmiori carne munita eſt, ſubeuntis ſanguinis vi expanſa nimium ſalutarem contrahendi motum plane deſtituat vel disrupta etiam ingentem humoris vim in cava corporis exoneret, præſenteque periculo vel in expectata ſæpe morte hominem opprimat. Et licet plethora per ſe jam periculoſa ſatis ſit, tamen periculoſior omnino evadit, ubi viæ, quæ ſanguinem recipiunt, polypo ſimul ſunt obſtructæ, reſtagnationi ſcilicet humorum vaſorumque infarctui magis velificantes. Nimiam humorum copiam ſibi facile contrahunt, qui cibo potuque liberalius corpus implent. Faciunt vero huc maximè ſolidiores cibi, copioſæ carnes item potus crasſioris naturæ minus recte per vias urinarias delabentes. Præterea ſanguinem augent omnia fere, quæ motum ejusdem tardiorem nimis efficiunt, uti ſunt ocium vitaque ſedentaria umbratilisque aliaque hujus generis.

XVII. Demonſtrato itaque jam fundamento noſtri mali minus operoſum fuerit ulteriorem ejus hiſtoriam ſubjicere. Memorabile vero illud eſt, expoſitos magis eſſe ſubitæ morti, eandemque facilius pati homines

obeſos

obeſos, qui molli delicatæq; vitæ aſſueverunt, & vita ſedentaria ac otio lætantur, cibis, qui corpus implent, ſimul nimium innutriti. Hinc merito illis, qui florido vultu apparent, ſubita mors extimeſcenda, quod hi plerumque ejusmodi mollitiis delitiisque delectantur, ipſo vultu lautitias ipſorum denudante. Et Germani per experientiam edocti eleganti proverbio idem comprobant: Diejenigen / ſo wie Milch und Blut ausſehen / überfällt öffters der Tod am eheſten / am ſchleunigſten. Nec alia ratio eſt, cur nobiliores; cur qui in principum aulis atque in urbibus verſantur, magis frequentiusque hac morte opprimantur, quam viliores homines & qui ruri degunt, quod illi otio lautaque vita adfluentes corpus pinguedine nimia augent, hi contra laboribus dediti accedente levi faciliqve vita pinguedinem minus contrahant. Quod autem dicti pinguiores, obeſiores, otioſi aliique, quos nominavimus, tam facile noſtro malo corripiantur, mirum non eſt, quoniam omnes illi ſanguinem alunt nimis viſcidum adeoque pro generando polypo aptisſimum.

XVIII. Præter hos obeſos autem quos diximus illos etiam inopinata mors frequentius auferre ſolet, qui licet ſæpe tenuioris graciliorisque corporis ſint, majorem tamen ſanguinis copiam intra vaſa fovent, quam quæ eorundem anguſtiis capi & viribus ſolidarum partium circumvolvi poſſit, vulgo dicti plethorici. Hinc etiam eſt, quod illi, qui de dolore capitis gravativo præſertim poſt pleniorem corporis motum conqueruntur, celeri citoque vitæ exitu periclitentur, quoniam ſolemne hoc plethoræ ſymptoma exiſtit. Idemque

que periculum propoſitum eſt in provectiori ætate conſtitutis non alia de cauſa, quam quod hi ob tardiorem cunctantemque ſanguinis motum & quæ inde ſequitur languidiorem ſordium per ſpiramenta cutis rejectionem, abundantiam humorum incurrat cum præſenti valetudinis vitæque diſcrimine. Adeoque minime mirum eſſe debet, poſt intermiſſam ſanguinis detractionem cum ſalubri alioquin levamento, item ſi ſanguis utili naturæ motu per nares aliasque vias effuſus conſtitit, hoc periculum imminere.

XIX. Neque rarius ſubito fato decumbunt cachectici, quorum nimirum ſanguis, qui & viſcidior exiſtit & tardiori ſimul gradu per vaſa procedit, promtisſime polypum progenerat. Et memorabilis hanc in rem obſervatio eſt, quam Dn. Graffium Sereniſſ. Electoris Palatini Medicum Caſtrenſem in caſtris adnotaſſe Excell. Dn. Præſes in nupera diſputatione de Aſthmate Convulſivo ſcribit; Milites nempe, cum varii generis piſcibus Rheni exundatione in littus & vicinas foſſas ejectis per æſtatem veſcerentur, & proximo autumno ſub aere frigido ac pluvioſo Landaviam expugnantes cachexiam contraxiſſent, pleno numero derepente interierunt, ut etiam vel inter cibum vel ipſo in ſomno ſubfocati fuerint. Et quod notabile, in omnibus ita defunctis, quorum quinquaginta circiter diſſecti fuerunt, inventus fuit polypus monſtroſa magnitudine.

XX. Uti autem tempus anni vernum atque autumnale ferax maxime morborum eſt, pluribusque funeribus fœdum, ita iisdem temporibus, hyberno tamen minus excluſo, mors noſtra maxime timeri

opor-

oportet, non quod non omni tempore ſed quod frequentius illis temporibus eveniat. Cujus rei ratio non ex longinquo peti debet. Cum enim cœlum tum præſertim variet, & propter ventos boreales ac occidentales, qui tum maxime dominantur, corpora modo humiditate nimia ſolvantur, modo a frigoris vi conſtringatur, hinc intercluſa ſic ſalutari tranſpiratione humorum copia corpus accumulatur & ad hanc mortem præparatur. Quod cum crebrior experientia demonſtret, tum Dom. Panarolus egregia obſervatione confirmat, malignitatem ejusmodi tempeſtatum & multos variis morbis adflictos & plurimos ſubito correptos intercepiſſe. Et placet obſervationem in conſpectum dare verbis auctoris retentis: Anno 1651. inquiens, brevi temporis ſpatio unus poſt alium præcipiti ac repentina morte occubuit: anno præterito ſemper fuerunt ſiccitates immenſæ & præſertim æſtatis tempore cum ardentiſſimo fervore copulatæ; elapſo anni 1650. autumno aquæ copioſæ ſtatim poſt calorem & ſiccitatem humectantes agros, rigantes prata viſæ ſunt; poſt aquas vero ſiccitas cum frigiditate ſupervenit, unde & copia catarrhi & frequentia aphthalmiæ & anginæ ſpuriæ viſæ ſunt. Anatomica ſectio in his corporibus oſtendit cor a ſanguine ſuffocatum. Porro experientia conſtat, nuſpiam homines frequentius morte ſubiata jugulari ac in locis ſeptentrionalibus, Svecia, Norvvegia atque Dania & in regionibus occidentalibus item locis maritimis aliisque, in quibus aut humidior aut frigidior exiſtit athmoſphœra ob dictam antea rationem.

XXI. Quamvis vero in ſuperioribus mortem ſu-

bitam ex interna cauſa deducendam eſſe dixerimus, raro tamen accidere ſolet, ut hæc cauſa in corpore delitescens vim ſuam exerat, niſi aliud quippiam, externum plerumque acceſſerit, quod facultate validisſime ſanguinem movendi inſtructum internæ cauſæ præbeat occaſionem operandi. Nempe jam ſupra a nobis poſitum eſt, immodicos animi affectus interdum ſufficere ſubitæ hominis ſtrangulationi. Quo minus mirari convenit, ab iisdem in iis corporibus, quæ jam alioquin proclivia ſunt ad mortem ſubitam, hanc ipſam excitari, Perpetuumque fere eſt, eos qui ejusmodi fato defunguntur, tale quid antea paſſos fuiſſe, ſiquidem vel impotenti accenſi ira vel ſubito perculſi terrore, imo, quod ſupra jam monuimus, repentino vehementique gaudio perfuſi inter ſuorum manus atque gratulationes perierunt. Quod cum hiſtoriæ Medicæ tum quotidiana experientia pasſim teſtentur, incongruũ videtur multis obſervationibus id ipſum illuſtrare.

XXII. Illud vero mirari omnino ſubit, iram & terrorem uti diverſo modo animum hominis adficiunt, ita & eosdem diverſo plane motu vitæ noſtræ inſidiari. Nempe animus furore percitus e ſede ſua quaſi deturbatus magno cum impetu ad externa magis ruit, parique modo ſanguis ſub hoc ſtatu maxima vi e centro corporis corde nimirum expulſus ad externas corporis partes, caput imprimis, diffunditur ibidemque tragædiam ſuam ludit apoplexia maxime funeſtum homini interitum minitando. Quod vero ſub hoc adfectu ſanguis ad externas partes magis pervagetur, illud ex habitu irati cognoſcere ſatis licet; quid enim vultus ſummo rubore ſuffuſus, quid oculi igne quaſi micantes

tes, quid æſtus ceteras externas partes divexans indicat, niſi ſanguinem in iisdem turgeſcentem. Alia nocendi ratio terrori, quippe ſub hoc animus ad interiora velut reformidans externa refugit pariterque vitalis humor vi frigoris in ſumma cute dominantis ad cor & pulmones depellitur. Hinc facies pallet, venæ,quæ in ira intumeſcunt, hic concidunt, corpus denique totum ferali frigore horroreque occupatur. Atque inde eſt, quod hic adfectus, cum ſanguinis molem ad cor & pulmones premat, catarrho ſuffocativo & ſyncope cardiaca homini funeſtum præcipitemque finem moliatur.

XXIII. Neque jam obſcurum eſſe poterit, cur ad excitandam ſubitam mortem plurimum quoque valeat vehemens corporis motus externus, cum hoc ipſo & internus ſanguinis motus quam maxime excitetur, adeo ut inde facile ſubjecta diſpoſita dicta ſæpius ratione ſubito interimi queant. Ita multa eorum exempla conſtant, quibus in ipſo pilæ luſu ludum fecit humana fragilitas ex validiore nempe exercitio ſubita morte extinctis. Eademque oppreſſos ſcimus, quibus ex choreis vehementique ſaltu corpus incaluerat, ex ipſa hilaritate mortis cauſa tracta. Porro & illud ſimul inde eluxerit, nihil paratius, nihil promtius ad hominem ita opprimendum inveniri illis rebus, quæ intra corpus adſumta vehementer ſanguinem concitant. Id quod exempla eorum ſatis comprobant, qui calidorum atque ſpirituoſorum potu delectati mortem inde ſubitam ſibi contraxerunt. Ita ſummos etiam viros imo heroes celeri ſæpius exitu defeciſſe ex liberali vini uſu ſcimus. Alexandrum M. uti Seneca, ni fallor, alicubi

loqui-

loquitur, quem neque arma Perſarum neque ſuorum inſidiæ fregerunt, Herculeus Scyphus, erat is vero ingentis magnitudinis, condidit.

XXIV. Longior fuerim, ſi diutius deducendis hiſce immorarer; itaque ut orbem noſtræ diſſertationis percurramus, opus fuerit paucis adhuc deflectere ad illas res, quæ non ſtrenue & vehementer ſed lento quaſi gradu ad mortem repentinam deducunt. Quo ſpectat omne illud quod ſanguinem viſcidum craſſumque reddit, vel eundem nimium auget adeoque polypo & plethoræ aditum parat. Sique in genere fontem utriusque mali requiras, intemperantia eſt, illa nempe morborum nutricula, earumque rerum adpetentia, quæ cum modice ſumuntur, mirificè reficiunt, enutriunt, cum avidius, alimenta morbis ſuggerunt, vires, quas alioquin excitant, mole ſua opprimendo. Ubi enim corpus nimio impletur cibo, humores inde p. n. adcumulati minus commode corpus permeant, ſed viſcidi craſſique perſeverant. Potentes hoc in genere ſunt cibi gelatinoſi ſuccique pleni, quæ multum nutrimenti corpori præſtant, & oleoſis partibus conſtant, uti ſunt carnes animantium juniorum maxime, inprimis ſuilla, item quæ ex lacte fiunt dapes, ova ceteraque. Ex potu huc pertinent vina dulcia, muſtum, cereviſiæ craſſæ, fœcisque plenæ, quæ lento cunctantique itinere deſcendunt. Atque hæc omnia materialiter demum viſcidum ac copioſum ſanguinem ſuppeditant, formaliter vero idem præſtant omnia illa, quæ motum humorum retardant, vel ipſorum arcent tranſpirationem. Quo nomine merito accuſari debet ſomnus largior, vita umbratilis ac otioſa atque ex animi adfectibus diuturnus

luctus

luctus atque mœror, item aer humidus ac frigidus. Quo promtius vero ſanguis hanc labem contrahit, ubi ipſe ſalubriter alioquin per nares per menſtrua, venarumque ora effuſus intempeſtive conſtitit & ſuppreſſus fuit, vel quæ alias adhibita fuit, ſanguinis detractio omittitur. Hinc ſane immediate ſtatim naſcitur plethora, teſtantibus id ſymptomatibus ejusmodi ſuppresſionem mox ſubſequentibus, quæ non aliunde niſi ex abundantia ſanguinis intra venas adcumulati proficiſcuntur. Quin experientia etiam docet, illis, qui ſubito extinguuntur, plerumque ante obitum ejusmodi ſuppresſionem accidiſſe.

XV. Supereſt, ut decurſa mortis ſubitæ hiſtoria, ipſam rationem demonſtremus, qua homo a tam vehementi gravique periculo corpus tueri atque vindicare posſit. Quod ut adſequatur, neceſſarium eſt, ut in primo præſidio ponat temperantiam, hujusque ſe legibus adſtringat ac obliget, ad hanc vitam ſanitatemque moderetur. Sit parcus moderatusque ciborum uſus, ſolidorum maxime, eorumque, quæ antea commemoravimus; in potum, qui liberalior eſſe debet, ille adſumatur, qui tenuioris ac dilutioris naturæ eſt, & per vias urinarias facile ac expedite redditur, nec caput ferit, nec multo lupulo abundat, quique ex puro ſubtilique aqua adparatur. Neq; negligere motum oportet corporisque exercitium; ab ocio autem vitaque ſedentaria & copioſo ſomno abſtinendum. Accedat quoque aer purus & ſerenus ventis orientalibus ventilatus, pluvioſo frigido humidoque cœlo diligenter evitato. Animus ſit moderatus erectusque ſollicitudine, triſtitia ceterisque adfectibus multum valere jusſis. Illud vero quam

diligentisſime providendum, ne ſolemnes ſanguinis effuſiones imprudenti modo cohibeantur, vel quod æque periculoſum eſt, ſanguinis detractio ſalubriter alioquin adhibita, negligatur, cum experimentis confirmatum ſit, præſens vitæ periculum ſæpe hac de cauſa accelerari. Atque hæc ſunt præcepta, hæ leges, quarum ſi quis diligens fuerit, ſi ad eas vitam componit, cum tutum ſe ab ejusmodi ſubito periculo præſtare, tum ad diuturnam proſperamque vitam adſpirare poterit, firmam viridemque valetudinem conſecuturus.

XXVI. Quo majori jam ſollicitudine illis conſulendum erit, quibus certis de cauſis atque ſignis minus integrum eſt, ſecuritatem ſibi a tam repentino malo polliceri. Neque vero carent periculo, quorum parentes celeriter rapti fuerunt, item obeſi, quique jam provectioris ſunt ætatis, & ea denique de ſe ſigna oſtendunt, quibus corpus ad tam præcipitem pronamque mortem præparatur. Sique ex ſanguinis copia malum metuendum eſt, quæ mox ponimus, ſigna ſeſe manifeſtant. Vaſa ſanguinea turgent, facies fuſca ac rubicunda eſt, validus magnusque arteriarum pulſus, viriumque languor & laſſitudo. Marcet porro animus, corpus torpet, piget ſe movere, ſolitaque munia obire, de capitis dolore præcordiorumq; anxietate ſubinde æger conqueritur. Inprimis tamen hæc accidunt, ſi corpus vehementiore motu exercetur, ſi loca ſublimia intentiore gradu adſcenduntur, aut caput verſus terram inclinatur. Quibus contra ex polypo metus, in his hæ fere notæ oriuntur: Solemnis nimirum eſt cordis palpitatio ac præcordiorum anguſtia, pulſus debilis frequens atque inæqualis. Eademque mala intenduntur

poſt

poſt validiorem corporis exercitationem, maxime ſi ſcalæ & accliviora adſcenduntur, & ſi animus ſubito terrore percellitur. ſiquidem, ubi ejusmodi quid anteceſſit, ſtatim augeſcit cordis, tremor, cui anxius præcordiorum æſtus, cordis veluti ſtertor & præſens ſuffocationis periculum adjungitur. Quæ quidem mala leviora in principio, mox interjecto tempore, majus ſemper ſumunt incrementum. Polypum vero intra ſiniſtrum cordis ventriculum latentem peculiares quædam notæ indicant, & quidem gravior ſpirandi difficultas, & quod memorabile imprimis, arteriarum pulſus alioquin imbecillior inter tusſiendum intenditur augeturque.

XXVII. Quod ſi itaque ejusmodi malum tam præceps, tam ſtrenuum occupavit aliquem, inter initia ſtatim ſcire licet, eum de valetudine & de vita maximopere periclitari. Quo magis etiam adfectis injungendum eſt, ut curioſisſime eorum rerum uſum ſibi circumcidant, quæ inſtructæ ſunt facultate ſanguinem validius commovendi, quando periculum eſt, ne, ſi ejusmodi rebus utantur, ſubito extinguantur. Quanquam proinde homo, ſi ex copia ſanguinis male ita habet, ſummo diſcrimini expoſitus ſit, idem tamen unico remedio ſæpe liberari poteſt, opportuna nempe ſanguinis detractione. Demta enim mole illius, robur vigorque corpori redit, actiones reviviſcunt & præſens vitæ periculum, quod extimeſcendum alioquin erat, depellitur. Atque utinam aureum hocce remedium non adeo averſarentur homines, ſed vel illud potius cogitarent, quanto ſatius eſſet pauxillo ſanguine a tam multis gravibusque malis ſe redimere. Sed quæ illorum perverſitas eſt, dum leve vulnus expaveſcunt, dum cum ſanguine vitam viresque effluere putant, diuturnis potius morbis excruciari malunt. Et quamvis hoc in caſu non minus præſtet inedia, quippe qua copia ſanguinis optime exhauritur, plurimos tamen hanc curam æqueminus ſuſcepturos crediderim. Reliqua quæ hic commendanda ſunt, quoad diætam, ſuperiora ſuppeditare poterunt.

XXVIII. Illis, quos polypus terret, æque neceſſarium eſt abſtinere iis rebus, quæ ſanguinem in motum concitare poſ-

ſunt, atque quæ polypi generationi præbent alimenta. Ipſa vero curatio polypi, ubi jam invaluit, magis optanda quam ſperanda eſt, cum quisque de facili videre poſſit, quam arduum opus ſit tam ſolidam compactamq; ſubſtantiam medicamentis internis retexere. Si quid auxilii ſperandum, ſi quid levamenti adferri poteſt, id omne intra ſequentia continetur. Occurrendum primo eſt plethoræ, quæ plerumque ejusmodi corpora vexat. Si ab hoc præſidio diſceſſeris, tranſire oportet ad diluentia, quæ unicam fere ſpem præbent tollendi mali, quippe quæ fluidum reddendo ſanguinem polypi augmentum impediunt, & pinguedinem eluendo ſubſtantiam ejus quodammodo atterunt comminuuntque. Pertinent huc infuſa calida liberaliter epota herbæ Thee veronicæ, maximeque omnium thermæ acidulæque. Sique hoc modo nondum evincitur malum, deveniendum eſt ad curam inediæ die Hunger-Cur/ quæ quamvis hodie non magno admodum in uſu ſit, priſcis tamen temporibus ſuos invenit laudatores. Eſt vero hic fere modus eam adhibendi: Abſtinendum primum ab omnibus cibis, adſumto tantum per diem pauxillo panis biscocti, ut paululum reficiatur homo; deinde ſingulis diebus tres vel quatuor menſuræ de decocto lignorum adſumendæ, ea cautione adhibita, ut corpus in tranſpiratione perpetua modicoque ſudore conſervetur. Decocti reliquiis adfundi poteſt aqua purior adjectis paſſulis majoribus corticibusque citri, eademque vel tepida vel egelida in potum dari poteſt. Hæc cura ſi diligenter obſervatur, ſique ad 4. vel 6. hebdomades continuatur, tutisſima eſt, & pertinacisſimos morbos expugnat, uti Excell. Dn. Præſes ſua experientia id nobis confirmavit. Eſt & non leve auxilium in mercurialibus rite præparatis, quæ ſi prudenter uſurpantur, laudem ſuam in hoc caſu inveniunt, quippe reſolvendo, qui coierunt, humores, præſens corpori præſtant adlevamentum.

XXIX. Traditis itaque hiſce, jam quoque exponendum videtur, qua ratione etiam ii, qui ſubito collapſus jamjam moriturus videtur, ſuccurrere oporteat, ut præſenti mortis periculo eripiatur. Ubi ergo aliquis concidit, ſi nihil aliud prohibeat, u-

tique ſanguis mitti debet, idemque neceſſitate urgente, repetendum eſt. Ubi enim ex infarctu nimio vaſorum homo proſternitur, ſanguine depleto, vaſa vim contrahendi recipiunt, vigorque & motus partibus redit, & jam imminenti mortis diſcrimini adfectus eximitur. At ubi idem ſanguis extra vaſa, quæ mole ſua aperuit, delatus fuit, vel a polypo id accidit, nihil fere ſpei ſupereſt, & mors certisſima adpropinquat. Hucque reſpexiſſe Hippocrates videtur, ubi ſcribit, apoplecticum, niſi venæſectione ſervetur, plane non reſtitui; quem ſecutus Cornel. Celſus eleganter ait, ſanguinis detractionem hoc in caſu vel occidere vel liberare. Poſt ſanguinis miſſionem adjicienda ſunt, quæ reſoluta vaſa clementer adſtringunt reficiuntque. Quare tunc convenit ſpiritus nuchæ naribusque admovere, eosdemque ori ac naribus infundere. Atque ubi ex animi adfectu vel alia cauſa ſpasmodica profectum fuerit malum, addi poteſt medicamentum ſpasmos deliniens. Conducit quoque clyſteribus alvum ducere, ut humorum curſus deorſum avertatur. Denique non negligendæ ſunt frictiones calidæ, quibus caput nucha extremæque partes diligenter exercere oportet, ut ſanguine ex vaſis ad ſummam cutem revocato, curatio feliciorem nanſciſcatur

F I N E M.

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQVE

DOMINO CANDIDATO,

S. P. O.

PRÆSES.

APollinem vatem & medicum, eumdemq; utriusq; artis præſidem finxit antiquitas, ut hoc ipſo, qua fuit ſolertia prudentiaque, ſignificaret, medicinam quandam eſſe divinationem. Divinatio nempe merito adpellari debet illa prudentia & ſagacitatis gloria, qua medicus unice florere debet, ut abſtruſa naturæ morborumque deprehendat, ut cognita cujusvis natura habituque corporis prædicere

cere poſſit, quibus idem morbis, quibus periculis pateat, quibus denique auxiliis eorundem impetus inſidiasque occupare poſſit, viridem perpetuamq; ſanitatem ſibi præſtiturus. Hoc nonne eſt divinatio, nonne certa & explorata futurorum prædictio, quam non Hetruſca diſciplina, divinationis olim laudibus excellens, non fibræ vel jecinora animantium docent, ſed ſola induſtria naturali ingenii bonitate longoque rerum uſu juncta pollicetur? Macte hoc ingenio, macte his laudibus & Tu, Clarisſime Domine Candidate, qui in erudita Tua diſſertatione, quam Tui ingenii elegantia effinxit, pulchre demonſtraſti, quam neceſſaria ſit medico ejusmodi divinatio, quamque amplum uberemque fructum præſtet in malis, ſi quæ impendent, prævidendis. Scilicet huc omnes ingenii conſilii que rationes excitaſti, ut præter ſolidam naturæ rerum contemplationem, felicem etiam medendi rationem adipiſcereris. Quod cum non tralatitia induſtria, nec brevi tempore impetrari intelligeres, longius omnino ſpatium his ſtudiis impendendum putaſti, octo per annos in Academiis commoratus, rectumque illud ſectatus iter, ad quod cum alii Te excitarunt, cum nosmet ipſi facem prætulimus. Neque tibi ſatis fuit, optimis artibus induiſſe animum, & medica ſcientia cujus publice præclara nobis experimenta dediſti impleviſſe pectus, adjeciſti etiam praxeos ſtudia, verſatus in contubernio Clarisſimi Practici, eaque complexus præcepta, quibus futuræ praxi mirifice præparareris. Gratulor proinde Tibi primum de confecto ſtudiorum curſu, deinde de præmiis eruditioni Tuæ propoſitis, de quibus tanto diligentius congratulandum Tibi arbitror, quanto dignius iisdem condecoraris. Deum precor ut & porro faveat ſuis muneribus, quæ in Te congesſit, eademque ita fortunet ac provehat, ut in ſui gloriam hominumque ſalutem redundent. Vale.

Claris-

CLARISSIMO DOMINO CANDIDATO,
S. P. D.
D. PANCRATIUS Wolff/ P. P.

ADmirantur, & quidem haud immerito conſummatiſſimi Doctores noſtri, adhuc hodie Hippocratis, vere magni, excellentiam in morborum hiſtoriis, ab ipſo exactiſſime traditis, ut humano ingenio fere majorem. Magis autem adhuc miratu dignum eſt, noſtris etiamnum temporibus, quibus tamen ars noſtra, in reliquis ejusdem partibus, inſignia oſtendit incrementa, in hac adhuc tam multa deſiderari; quinimo univerſus orbis medicus; altiſſimis illius fontibus exhauriendis, ſe adhuc imparem agnoſcit. Cujus rei rationem vix aliam majorem reperire licet, quam quod illorum temporum moribus, ſecus ac noſtris, medici ægrotis ſuis, a) *diſcipulum* aliquem *qui jam in arte progreſſum feciſſet*, adjungere potuerint; *qui ſemper præſens adſtiterit, & non amarulente medicorum præceptis uſus, mandata fecerit*, ut hoc modo *in* abſentiæ *intervallis nihil ipſos latuerit*; nec pro moribus noſtris mulierculæ deludere potuerint. Qua ratione facile copia medicis data fuit, tam genuinas morborum hiſtorias accuratiſſime conſignandi & condiſcendi, quam diſcipulos etiam, per viva exempla pleno regularum practicarum uſu inſtruendi, ne in propria deinde praxi per mortes prius experimenta facere, atque ex iſtis demum ſapere debuerint, pro judicio medico, admodum difficili, ſibi conciliando. Non enim puerorum tantum fata hæc ſunt in addiſcenda latinitate, ut regulas, quas tamen probe memoria tenent, oblatis exemplis haud commode mox applicent, ſed primum in iisdem delinquant. Quæ ratio Te, Clariſſime Dne Candidate, movit, ut, ſtudio tuo medico probe confecto, jamque felicibus progreſſibus factis, iter quoque breve praxeos medicæ condiſcendæ per exempla mecum contendere, impiger & indefeſſus volueris. Cum igitur Hippocrates, *res* medicinæ *ſacras ſacris hominibus, ſed. minime profanis, nondum ſcientiæ orgiis initiatis, demoſtrari*, velit, ardorem illum tuum lubentiſſime magis accendi, ſicut etiam eundem quotidie magis

gis

(a) *ſicut Hippocrates de euſeleymoſyne XII. Vol. 1. p. 59. docet.*
(b) *Leg. III. 18. Vol i. p. 42.*

giſmagiſque auctum, mihi probaſti. Macte itaque, ut cœpiſti, perge, porroque per propriam praxin, faxit Deus feliciſſimam, ægrotorum Tuorum hiſtorias, tam felices, quam infelices, ut memoriæ conſulas, conſigna, hinc easdem cum aliis Tuis ejusdem morbi confer, præterea ſingulis phænomenis earundem caſus ſimiles, cautelas practicas & obſervationes anatomicas aliorum pragmaticorum ſcriptorum junge ac compara, ut eventuum diſparium cauſſas invenire majoribusque ſemper cautelis judicium tuum medicum acuere valeas præclare. Quibus pietatem adde ſinceram, & euſchimoſynen medicam Numenque Ter Optimum maximum devoto corde implorare haud ceſſa; & Idem Te feliciſſima & celeberrima praxi beabit, ſingulisque reliquæ proſperitatis votis quam clementiſſime cumulabit. Sicut de novis his Tuis honoribus merito Tibi gratulans, candido animo apprecor ominorque. Vale. Dabam e muſeo die 14. Decembris Anno MDCCVII.

Conſilium ſcribis miſeris telluris alumnis,
Quo diſcant, ſubito ne rumpant ſtamina Parcæ,
Sed ſervare moras CAUTEQUE abſcindere norint,
Macte igitur virtute Tua, dum proſpera tradis
Atque ſimul ſervas animas cum corpore multas.
Nos Tibi votorum fumantes ponimus aras,
Corporis ut proprii maneas quoque providus hoſpes,
PRÆCAVEASque ſimul, ne mens cum corpore fracta
Pulvere mergatur nigro, & valletur arena;
Sic ſatis es CAUTE mercatus tempore vitæ.

Ex adfectu gratabundo Nobiliſſimo & Doctiſſimo Diſſertationis DN. AUCTORI Summos in Arte Medica honores capeſſenti Civi & Commenſali olim ſuo hæc acclamabunt

COMMENSALES HALBERSTADIENSES.

❀) o (❀